

The Relationship of the Transferor with the Transferee in the Contract of Transfer of Debt and Liability Insurance by Looking at the Principles of European Contract Law

Mohammadjaber
Ghanbari*

P.H.D Student in Private Law, Payame Noor University, Tehran, Iran

Jalal Soltan Ahmadi

Associate Professor of Department of Private Law, payame Noor University, Tehran, Iran

Ebrahim Taghizaadeh

Professor of Department of Private Law, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

The Transfer of debt in the Principles of European Contract Law is a tripartite agreement that may also be concluded between the original debtor and the new debtor. The existence of scattered provisions in Iranian law, especially assuming the formation between the transferor and the transferee, needs to be investigated by the present study with aim to eliminate the shortcomings in the law and with descriptive-analytical method. The results show there is a relationship between the transferor and the transferee in three ways. First, the contract. The transfer of debt, even if it is made between the transferor and the transferee, will lead to the full substitution of new debtor, provided that there is the prior consent of the creditor. In addition, the contract concluded between the transferor and the transferee without the consent of the creditor will lead to the transfer of debt with incomplete substitution of new debtor, like a liability insurance. Second, the existence of debt. Third, the area of responsibility transferred to the transferee. principle is to transfer the debt to the transferee with the same characteristics as the original debtor. However, the liability of debt transferee may increase or decrease, such as a liability insurance.

Keywords: Transfer of debt, Substitution of new debtor, Original debtor, New debtor, Liability insurance.

* Corresponding Author: Ghanbari.law@pnu.ac.ir

How to Cite: Ghanbari, M., Soltan Ahmadi, J., Taghizaadeh, E. (2022). The Relationship of the Transferor with the Transferee in the Contract of Transfer of Debt and Liability Insurance by Looking at the Principles of European Contract Law. *Private Law Research*, 10(38), 161- 196 doi: 10.22054/jplr.2022.60968.2570

رابطه ناقل با منتقل‌الیه در قرارداد انتقال تعهد و بیمه مسئولیت با نگاهی به اصول حقوق قراردادهای اروپا

محمدجابر قنبری* دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

جلال سلطان احمدی دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

ابراهیم تقی‌زاده استاد گروه حقوق خصوصی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

انتقال تعهد در اصول حقوق قراردادهای اروپا قراردادی سه‌طرفه بوده که ممکن است بین متعهد اصلی با متعهد جدید نیز منعقد گردد. وجود احکام پراکنده در حقوق ایران به خصوص در فرض انعقاد قرارداد بین ناقل و منتقل‌الیه، نیازمند بررسی بوده که تحقیق حاضر با هدف برطرف کردن کاستی‌های موجود قانونی و به روش توصیفی-تحلیلی به آن می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین ناقل و منتقل‌الیه از سه جهت رابطه وجود دارد. نخست، انتقال تعهد حتی اگر بین ناقل و منتقل‌الیه ایجاد گردد نیز به جانشینی کامل متعهد جدید منجر خواهد شد، مشروط بر اینکه رضایت پیشاپیش متعهدله موجود باشد. به‌علاوه قرارداد مزبور بدون رضایت متعهدله نیز انتقال تعهد با جانشینی ناقص متعهد جدید را در پی خواهد داشت، همچون قرارداد بیمه مسئولیت. دوم، وجود دین-سوم، قلمروی مسئولیت انتقال یافته به منتقل‌الیه. در این خصوص، اصل بر انتقال دین به منتقل‌الیه با همان ویژگی‌های موجود نزد متعهد اصلی است. با این وجود، مسئولیت منتقل‌الیه تعهد ممکن است افزایش یا کاهش یابد، مانند بیمه مسئولیت.

کلیدواژه‌ها: انتقال تعهد، جانشینی متعهد جدید، متعهد اصلی، متعهد جدید، بیمه مسئولیت.

مقدمه

قانون‌گذار مدنی در بحث از اثر معاملات، عقد را بین طرفین و قائم‌مقام ایشان دارای اثر دانسته است.^۱ این امر که مبین اصل نسبی بودن آثار قراردادها است، خود برگرفته از اصل آزادی قراردادی است.^۲ طبق اصل نسبی بودن، قائم‌مقام نیز از قرارداد، متأثر می‌شود. قائم‌مقام کسی است که بدون دارا بودن نقش در انعقاد قرارداد (چه به اصالت و چه به نمایندگی)، به سبب انتقال تمام یا بخشی از دارایی یکی از طرفین قرارداد به او، جانشین طرف عقد می‌گردد.^۳ سبب این انتقال، هرگاه قرارداد باشد، انتقال گیرنده، قائم‌مقام خاص یا منتقل‌الیه نامیده می‌شود. در این رابطه برخی حقوق‌دانان، منتقل‌الیه را به انتقال‌گیرنده مال معین، محدود کرده‌اند،^۴ در حالی که به نظر می‌رسد قائم‌مقامی خاص (منتقل‌الیه)، محصور در حق عینی نبوده و در حق دینی نیز راه دارد. در «انتقال طلب» نیز گیرنده طلب، قائم‌مقام طلبکار اصلی محسوب می‌شود، همچنان که در نهاد «انتقال دین»، گیرنده دین، منتقل‌الیه و قائم‌مقام متعهد اصلی به حساب می‌آید.^۵ از باب نمونه نه تنها خریدار ملک دارای حق ارتفاق، جانشین بایع در استفاده از حق ارتفاق مبیع است، بلکه منتقل‌الیه طلب نیز مکلف به رعایت تمدید مهلتی بوده که ناقل پیش از قرارداد انتقال به نفع بدهکار برقرار ساخته است.

از مصادیق قائم‌مقامی خاص، انتقال دین و تعهد است. در این خصوص، وضعیت منتقل‌الیه تعهد، ارتباط مستقیمی با ناقل تعهد و قرارداد مربوطه دارد. در ماده ۱۰۱-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا^۶، انتقال تعهد قراردادی اصولاً سه‌طرفه و بین متعهد اصلی^۷ (ناقل)، متعهد جدید^۸ (منتقل‌الیه) و متعهد^۹ منعقد می‌گردد. با این وجود ممکن

۱. مواد ۲۱۹، ۲۳۱ و ۱۹۶ قانون مدنی.

۲. شیروی، عبدالحسین، حقوق قراردادها: انعقاد، آثار و انحلال، چاپ ۳، (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۸)، ص ۱۱۳.

۳. کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، چاپ ۲۸، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۰)، ص ۲۲۰.

۴. شهیدی، مهدی، آثار قراردادها و تعهدات، چاپ ۳، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۶)، ص ۲۵.

۵. شیروی، پیشین، ص ۱۲۱؛ قاسم‌زاده، مرتضی، اصول قراردادها و تعهدات نظری و کاربردی، چاپ ۳، (تهران: انتشارات

دادگستر، ۱۳۸۵)، ص ۱۵۲.

6. Principles of European Contract Law (PECL)

7. Original debtor

8. New debtor

9. Creditor

است قرارداد مزبور به صورت دوطرفه یعنی بین ناقل و منتقل‌الیه نیز ایجاد گردد. پرسش‌ها و فرضیه‌های تحقیق عبارت‌اند از اینکه قرارداد انتقال تعهد در حقوق ایران دوطرفه است یا سه‌طرفه؟ بسته به اینکه انتقال تعهد در چه قالبی منعقد گردد حسب مورد دوطرفه یا سه‌طرفه خواهد بود. به علاوه دوطرفه بودن قرارداد انتقال تعهد بین ناقل و منتقل‌الیه نیز با وجود عدم تصریح، قابل پذیرش به نظر می‌رسد. در فرض دوطرفه بودن قرارداد (بین ناقل و منتقل‌الیه)، نقش رضایت متعهدله بر رابطه طرفین و اثر قرارداد چیست؟ در پاسخ می‌توان گفت در صورت رضایت متعهدله، جانشینی کامل منتقل‌الیه رخ می‌دهد. بدون رضایت متعهدله نیز رابطه منتقل‌الیه با ناقل به صورت جانشینی ناقص قابل تحقق بوده و مصداق خاص آن بیمه مسئولیت می‌باشد که دارای احکام مخصوصی است. وجود دین چه نقشی در انتقال مسئولیت به منتقل‌الیه دارد؟ وجود دین به جز در بیمه مسئولیت شرط تحقق قرارداد می‌باشد. نهایتاً اینکه مسئولیت انتقال یافته به منتقل‌الیه چه محدوده‌ای دارد؟ در پاسخ می‌توان گفت که دین و تعهد منتقل‌الیه از حیث اوصاف و میزان از دین ناقل تبعیت کرده، هر چند به نظر می‌رسد موارد استثنائی نیز وجود داشته باشد.

در نظام حقوقی و قانون مدنی ایران عقد معینی به نام انتقال تعهد مورد پیش‌بینی قانون‌گذار قرار نگرفته و صرفاً برخی احکام آن به صورت پراکنده از عقود دیگر قابل استنباط می‌باشد. در راستای تکمیل این احکام، ادبیات حقوقی ما ناقص بوده و پژوهش مرتبگی در این خصوص مشاهده نگردید. از این رو تعیین احکام رابطه حقوقی ناقل با منتقل‌الیه در قرارداد انتقال تعهد، همچنین در یکی از مصادیق آن یعنی قرارداد بیمه مسئولیت که دارای وضعیت خاص و متفاوتی است، با هدف برطرف نمودن خلأ و نقایص قانونی مرتبط با آن، هدف پژوهش حاضر است که با نگاهی به اصول حقوق قراردادهای اروپا، در سه بخش مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد: قرارداد حاوی انتقال تعهد، دین و محدوده تعهد (مسئولیت) انتقال یافته.

۱. قرارداد

قائم‌مقامی بر دو نوع عام و خاص است. در حالت اول، سبب انتقال، قهری است، آنجا که بعد از فوت مورث و در صورت عدم ردّ ترکه، وراثت، جانشین متوفی در حقوق و تکالیف

قراردادی راجع به اموال انتقال یافته به خود خواهند بود،^۱ اما در حالت دوم، سبب انتقال، ارادی و قراردادی است. در حالت اخیر که موضوع بحث حاضر است، قرارداد، نقش مبنایی دارد. از این رو عامل اولیه و اصلی و آنچه موجب ارتباط بین ناقل و منتقل‌الیه تعهد است، همانا قرارداد حاوی انتقال تعهد است. در این قسمت، ماهیت و اعتبار قرارداد، طرفین آن، آگاهی از قرارداد، ایرادات راجع به آن و نهایتاً اثر قرارداد انتقال تعهد مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱-۱. ماهیت قرارداد

قرارداد حاوی انتقال تعهد و دین، از مصادیق عقود عهدی است؛ چراکه اثر ذاتی آن، پیدایش تعهد و تکلیف قانونی بر عهده انتقال‌گیرنده یا منتقل‌الیه است، اما از آنجایی که چنین اثری در قرارداد بیمه مسئولیت به عنوان یک مصداق خاص، دارای وضعیت متفاوتی می‌باشد لازم است، ابتدائاً ماهیت قرارداد انتقال تعهد و سپس وضع قرارداد بیمه مسئولیت مورد اشاره قرار گیرد.

۱-۱-۱. قرارداد انتقال تعهد

در نظام کامن‌لا، شخصی که طرف قرارداد نبوده، در قالب «انتقال»^۲ می‌تواند حق ناشی از قرارداد را به دست آورد، بدون آنکه اصل نسبت بتواند منتقل‌الیه را از دریافت آن محروم سازد؛ زیرا حق، قابل انتقال از ناقل^۳ به منتقل‌الیه^۴ است.^۵ به عنوان مثال حق قراردادی که «الف» علیه «ب» دارد به «ث» منتقل می‌شود، به شرط وجود قرارداد بین «الف» و «ث»^۶ و صرف نظر از رضایت «ب»^۷ یا همان مدیون اصلی،^۸ اما در کامن‌لا تعهدات، منتقل نمی‌شوند

۱. مواد ۲۴۸ و ۲۵۰ قانون امور حسبی.

2. Assignment

3. Assignor

4. Assignee

5. Robertson, Andrew; Paterson, Jeannie, *Principles of Contract Law*, (Sydney, Lawbook Co, 2020), p. 284.

6. Assignor and Assignee

7. Original debtor

8. Beatson, J, Burrows, A, Cartwright, J, Anson's Law of Contract, New York, Oxford University Press, 2010, p.661.

مگر در قالب تبدیل تعهد^۱ که ماهیتی متفاوت داشته و مستلزم رضایت سه طرف از جمله مدیون اصلی است.^۲ این نکته که تعهد قراردادی نمی‌تواند منتقل گردد، مگر در قالب تبدیل تعهد، مانع از آن نمی‌شود که یک پیمانکار^۳ نتواند اجرای قرارداد را به پیمانکار فرعی^۴ واگذار کند که در این صورت اگر پیمانکار فرعی، تعهد را کامل انجام دهد، متعهد^۵ باید اجرا را پذیرد، ولو آنکه توسط شخصی غیر از متعهد اصلی انجام شده باشد. البته نباید این امر را انتقال تعهد قراردادی^۵ دانست که در کامن لا پذیرفته نشده است، بلکه آن «اجرای نیابتی»^۶ نام دارد. تفاوت در اینجاست که در پرونده‌های اجرای نیابتی، پیمانکار (متعهد اصلی) از اجرای تعهد، بری نمی‌شود، مگر اینکه پیمانکار فرعی، تعهد را به نحو کامل انجام دهد؛ بنابراین اگر اجرای پیمانکار فرعی ناقص باشد، متعهد^۷ برای جبران خسارت قراردادی باید به پیمانکار رجوع کند، نه به پیمانکار فرعی. از این رو گفته شده که در اجرای نیابتی، انتقال تعهد به معنای واقعی کلمه محقق نشده، چون جانشینی متعهد جدید^۷ رخ نداده است.^۸

برخلاف کامن لا، بخش اول فصل ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا با عنوان جانشینی متعهد جدید به عقدی اختصاص دارد که اثر آن، انتقال تعهد از ذمه مدیون اصلی به ذمه مدیون جدید است. در حقوق ایران نیز حکم کلی انتقال دین و تعهد در بند ۲ ماده ۲۹۲ ق.م.آ آمده است. در این خصوص هر چند برخی حقوق دانان، بند مزبور را ماهیتی متفاوت از انتقال دین می‌دانند،^۹ اما به نظر می‌رسد باید با نظری همراه شد که معتقد است، محتوای

1. Novation

2. Seddon, Nicholas; Bigwood, R. A., *Cheshire & Fifoot Law of Contract*, (Australia, LexisNexis Butterworths, 2017), p. 891.

3. Contractor

4. Subcontractor

5. Assignment of an obligation

6. Vicarious performance

7. Substitution of new debtor

8. Brian H, Box, *Contract Law: Rules, Theory and Context*, (New York, Cambridge University Press, 2012), p. 112-113; Seddon and Bigwood, op cit, p. 894.

۹. امامی، حسن، حقوق مدنی، جلد ۱، چاپ ۱۹، (تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۷)، ص ۳۳۸ - شهیدی، مهدی، حقوق

مدنی ۳: تعهدات، چاپ ۱۳، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۸)، ص ۱۸۸؛ کاظمی، محمود؛ زارعی، علی، «مطالعه تطبیقی

تبدیل تعهد در حقوق ایران و غرب (روم و فرانسه)»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی دانشگاه تهران، (۱۳۹۵)، ش ۲،

رابطه ناقل با منتقل‌الیه در قرارداد انتقال تعهد و بیمه مسئولیت ... | قنبری و همکاران | ۱۶۷

بند ۲ ماده ۲۹۲ ق.م. همان انتقال دین بوده، هر چند قانون‌گذار آن را ذیل عنوان «تبدیل تعهد» آورده است.^۱ علاوه بر این حکم کلی، به طور خاص، اثر ذاتی دو عقد ضمان^۲ و حواله^۳ انتقال دین و تعهد است،^۴ با این توضیح که در این دو عقد، متعهدله همواره یکی از طرفین عقد است، در حالی که در انتقال دین، طرفین عقد عبارت‌اند از متعهد اصلی و متعهد جدید.^۵ با این وجود همان‌طور که گفته شده، در نظر مشهور فقها هر انتقال دینی، اذن دائن را لازم خواهد داشت.^۶ نتیجه اینکه چون عقد معینی با عنوان «انتقال دین» در قانون مدنی پیش‌بینی نشده است، این اثر در قالب دو عقد معین ضمان یا حواله تحقق می‌یابد، بدون اینکه مانع انتقال دین در قالب ماده ۱۰ قانون مدنی باشد.^۷ در ضمان، منتقل‌الیه تعهد، ضامن و در حواله، منتقل‌الیه تعهد، محال‌علیه نام دارد.

۲-۱-۱. قرارداد بیمه مسئولیت

ملاحظه بندهای ماده ۱۰۱-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپایی^۸ نشان از لزوم رضایت متعهدله در قرارداد انتقال تعهد دارد، به نحوی که بدون موافقت او، جانشینی متعهد جدید، محقق نمی‌گردد. با این حال، توافق بین متعهد اصلی و متعهد جدید، در حدود خود دارای اثر است؛ از جمله اینکه اگر به تصریح یا از اوضاع و احوال توافق مزبور، ایجاد تعهد به نفع ثالث (ثالث در اینجا، متعهدله قرارداد انتقال تعهد است) استنباط گردد، آنگاه متعهد جدید قرارداد حاوی تعهد به نفع ثالث، مسئول اجرای تعهد به نفع ثالث (متعهدله قرارداد انتقال تعهد) خواهد بود.^۹ در این حالت که مصداق بارز آن، قرارداد بیمه مسئولیت است،

۱. کاتوزیان، (۱۳۹۰)، پیشین، ص ۲۴۸.

۲. ماده ۶۸۴ قانون مدنی به بعد.

۳. ماده ۷۲۴ قانون مدنی به بعد.

۴. شهیدی، مهدی، سقوط تعهدات، چاپ ۹، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۷)، ص ۱۵۰ و ۱۵۱.

۵. لنگرودی، محمدجعفر، دوره حقوق مدنی (عقد ضمان)، (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۳)، ص ۱۳۹.

۶. ایزانلو، محسن؛ عباسی حصوری، مهدی؛ شعبانی کندسری، هادی، «انتقال قراردادی عقد در فقه امامیه»، آموزه‌های

فقه مدنی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، (۱۳۹۱)، ش ۵، ص ۱۴.

۷. سکوتی نسیمی، رضا؛ غریبه، علی؛ جاوید، علی، «تأثیر انتقال تعهد اصلی بر عقود تبعی آن در حقوق ایران و فرانسه»،

پژوهش‌های تطبیقی حقوق اسلام و غرب، (۱۳۹۹)، ش ۴، ص ۸۱.

8. Principles of European Contract Law (PECL)

9. Article 6-110 PECL

متعهد جدید (بیمه گر)، مسئول اجرای تعهد خواهد بود، با این تفاوت که در این فرض، جانشینی کامل متعهد جدید (بری شدن ناقل، علاوه بر مدیون شدن منتقل الیه) رخ نمی دهد، بلکه انتقال تعهد بر مبنای جانشینی ناقص خواهد بود؛ یعنی مادام که منتقل الیه، تعهد انتقال یافته را اجرا ننماید، ناقل همچنان مسئول باقی خواهد ماند.^۱ در این خصوص هر چند بیمه گذار در برابر ثالث زیان دیده طبق قواعد مسئولیت مدنی کماکان مسئول محسوب می شود، اما با توجه به گسترش مسئولیت بدون تقصیر، گرایش به بیمه های مسئولیت که بعضاً نیز اجباری بوده، به شدت گسترش یافته است. در نتیجه این وضعیت، شرکت بیمه عملاً جانشین بیمه گذار شده و ثالث زیان دیده بدون توجه به مسئولیت مدنی بیمه گذار (متعهد اصلی یا عامل زیان)، همواره به بیمه گر بیمه مسئولیت مراجعه می کند. در همین راستا برخی گرایش وسیع به بیمه مسئولیت را تهدیدی در برابر مسئولیت مدنی دانسته و اعلام داشته اند که با وجود بیمه مسئولیت، از جایگاه و نقش مسئولیت مدنی، روزبه روز کاسته می شود.^۲

بیمه مسئولیت، مصداق بارز قرارداد حاوی تعهد به نفع ثالث است، به این معنا که به موجب توافق بیمه گذار (متعهد اصلی) با بیمه گر (متعهد جدید)، شرکت بیمه متعهد به جبران خسارت وارده به ثالث زیان دیده ای بوده که از فعل بیمه گذار ناشی شده است. هر چند در حقوق ایران راجع به لزوم یا عدم لزوم قبول ثالث در قرارداد حاوی تعهد به نفع ثالث، اختلاف نظر وجود دارد،^۳ اما چنین بحثی در بیمه مسئولیت منتفی است؛ یعنی برخلاف قرارداد انتقال تعهد که موافقت متعهدله، همواره ضروری است در بیمه مسئولیت، موافقت ثالث زیان دیده (می توان او را معادل متعهدله در قرارداد انتقال تعهد دانست) لازم نبوده، با این وجود وی حق مراجعه مستقیم به شرکت بیمه (متعهد جدید) را خواهد داشت. چنان که این حق در یکی از انواع بیمه مسئولیت با عنوان قانون بیمه اجباری خسارات

۱. جلالی، حسین؛ عراقی، عزت الله؛ پیرهادی، محمدرضا؛ عباسلو، بختیار، «انتقال تعهد در ایران، انگلیس و اسناد بین المللی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی بین المللی، (۱۳۹۶)، ش ۳۷.

۲. ژوردن، پاتریس، اصول مسئولیت مدنی، ترجمه مجید ادیب، چاپ ۱، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۲)، ص ۳۶.

۳. امامی، پیشین، ص ۲۵۷؛ شهیدی، (۱۳۸۶)، پیشین، ص ۲۹۹؛ صفایی، حسین، دوره مقدماتی حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادها، جلد ۲، چاپ ۴، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۵)، ص ۱۷۱؛ کاتوزیان، (۱۳۹۰)، پیشین، ص ۱۹۹.

رابطه ناقل با منتقل‌الیه در قرارداد انتقال تعهد و بیمه مسئولیت ... | قنبری و همکاران | ۱۶۹

وارد شده به شخص ثالث در اثر حوادث رانندگی ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵ تصریح نیز شده است.^۱

۱-۲. اعتبار قرارداد

اثر قرارداد، نتیجه‌ای است که پس از انشای عقد در عالم اعتبار، ایجاد می‌گردد. از این رو هر عاملی که به اعتبار قرارداد، لطمه‌ای وارد آورد، مانع تولید آثار حقوقی عقد خواهد شد؛ خواه از شرایط عمومی اعتبار قراردادها باشد،^۲ خواه از شرایط اختصاصی قرارداد حاوی انتقال تعهد و دین، همچون ضرورت وجود دین در قرارداد انتقال دین یا شرط عدم ورود عمدی خسارت در بیمه مسئولیت و یا شرط داشتن گواهینامه معتبر در بیمه اجباری وسایل نقلیه. همچنین است در جایی که به جهت عدم احراز قصد قراردادی، انتقال دین محقق نگردد. در این راستا اگر ثالثی به استناد تبصره ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی به جای محکوم علیه، مالی برای استیفای محکوم به معرفی کند، عمل وی را نمی‌توان عقد ضمان یا تبدیل تعهد دانست، در نتیجه اگر مال مزبور به فروش نرود، ذمه ثالث بری خواهد بود؛ چراکه به دلیل عدم وجود قصد، عقدی منعقد نشده تا انتقال تعهد رخ دهد.^۳

۱-۲-۱. حکم خاص قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه

بیمه اجباری دارنده وسیله نقلیه، مصداقی از بیمه مسئولیت است، با این وجود به دلیل ملاحظات خاص راجع به حوادث رانندگی، شاهد نوعی نظام خاص مسئولیت مدنی در این رابطه هستیم.^۴ غلبه نگاه حمایتی قانون‌گذاران کشورها از زیان‌دیدگان حوادث رانندگی، موجب پیش‌بینی قواعد و احکام خاصی شده که بعضاً مطابق با اصول حقوقی و قواعد مسئولیت مدنی نیست. از جمله این موارد، حکم قانون جدید بیمه اجباری وسایل نقلیه است که به موجب آن اگر بیمه‌گذار در ایجاد حادثه، عامد باشد، باز هم بیمه‌گر

۱. ماده ۳۰ قانون بیمه اجباری خسارات وارد شده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵.

۲. ماده ۱۹۰ قانون مدنی.

۳. نشست قضایی ۱۳۸۸/۱۱/۹ در:

<https://www.neshast.org/Home/GetPublicJSessionTranscript/3a2a6bf5-f4d3-45c3-9c00-08d60fb8c76b>

۴. بابایی، ایرج، حقوق بیمه، چاپ ۱۴، (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۶)، ص ۲۰۹.

مکلف به جبران خسارت ثالث زیان دیده (متعهدله) خواهد بود.^۱ این در حالی است که طبق یکی از اصول بیمه‌ای که در قانون بیمه نیز تصریح شده است، خسارات عمدی تحت پوشش بیمه قرار نمی‌گیرد.^۲ به تعبیر دیگر، بیمه‌گر مسئول پرداخت خسارت است مشروط بر اینکه زیان وارده از عمد بیمه‌گذار ناشی نشده باشد. شرط دیگر برای انتقال مسئولیت به بیمه‌گر در بیمه داری و وسیله نقلیه، دارا بودن گواهینامه معتبر رانندگی است، با این وجود به تصریح قانون جدید بیمه اجباری و وسیله نقلیه، اگر راننده اساساً فاقد گواهینامه بوده یا گواهینامه‌اش متناسب با وسیله نقلیه نباشد، باز هم مسئولیت بیمه در برابر ثالث زیان دیده (متعهدله) پابرجاست،^۳ با این قید که در این دو فرض، شرکت بیمه مسئول نهایی به حساب نیامده و پس از جبران خسارت زیان دیده، حق رجوع به مسبب حادثه را خواهد داشت. آنچه باعث شده که در ماده ۱۵ قانون مزبور، برخلاف اصول حقوقی و بیمه‌ای، مسئولیت بیمه‌گر در برابر متعهدله بیمه (ثالث زیان دیده) باقی باشد، رویکرد حمایتی قانون‌گذار از ثالث زیان دیده در حوادث ناشی از وسایل نقلیه است.

۱-۳. اطراف قرارداد

در قرارداد حاوی انتقال تعهد، سه شخص دخالت دارند: متعهد اصلی، متعهد جدید، متعهدله. در خصوص اینکه آیا هر سه این اشخاص، طرف قرارداد محسوب می‌شوند یا خیر، با توجه به نظام حقوقی، همچنین عنوان و قالب قرارداد، وضع، یکسان نیست. در اصول اروپایی حقوق قراردادها، قرارداد انتقال تعهد، تحت عنوان جانشینی متعهد جدید، اصولاً قراردادی سه‌طرفه است، اما در حقوق ایران، بسته به اینکه انتقال تعهد و دین در قالب عقد ضمان (یا تبدیل تعهد به اعتبار تبدیل متعهد که طبق نظر برگزیده در این مقاله، ماهیتاً عقد ضمان است) و یا حواله باشد، به ترتیب قراردادی دو طرفه یا سه‌طرفه می‌باشد. علاوه بر اینها، اگر انتقال تعهد و مسئولیت در قالب عقدی خاص به نام بیمه مسئولیت قرار گیرد، عقد، دو طرفه خواهد بود. وضعیت دقیق‌تر طرف‌های قرارداد، مستلزم بررسی بیشتری است که در ادامه می‌آید.

۱. بند «الف» ماده ۱۵.

۲. ماده ۱۴ قانون بیمه.

۳. بند «پ» ماده ۱۵.

۱-۳-۱. متعهد جدید

متعهد جدید (منتقل‌الیه تعهد) در هر دو بند ماده ۱۰۱-۱۲ اصول اروپایی حقوق قراردادها به عنوان طرف قرارداد جانشینی متعهد جدید محسوب شده است. در حقوق ایران نیز متعهد جدید در عقد ضمان (ضامن) به عنوان یکی از طرفین این قرارداد مورد تصریح قانونگذار قرار گرفته،^۱ از این رو قبول او ضروری است. همچنان که در حواله هم قبول متعهد جدید (محال‌علیه) لازم است.^۲ البته راجع به دو طرفه یا سه طرفه بودن عقد حواله، اختلاف نظر وجود دارد که باید سه طرفه بودن حواله را ترجیح داد؛ زیرا علاوه بر حکم ماده ۷۲۵ ق.م. که قبول محال‌علیه را در عرض قبول محتمل، شرط تحقق حواله دانسته است، پیش‌بینی حق فسخ قانونی برای محال‌علیه در ماده ۷۳۲ ق.م. نیز دلالت بر آن دارد که وی از اطراف عقد حواله محسوب می‌گردد، از این رو گفته شده به کار بردن تعبیر «ثالث» در ماده ۷۲۴ ق.م. در مورد محال‌علیه، نه بر مبنای تعیین اطراف عقد، بلکه به اعتبار دینی است که حین انعقاد حواله بین مُحیل و محتمل وجود داشته است.^۳ در عین حال و طبق هر دو نظر، قبول محال‌علیه، ضروری بوده و شرط تحقق انتقال دین به ذمه اوست. در قرارداد بیمه مسئولیت هم متعهد جدید یا همان بیمه‌گر، یکی از طرفین قرارداد است. نتیجه اینکه اراده متعهد جدید همواره ضروری است. این امر نتیجه اصل نسبی بودن اثر قراردادها است.^۴ طبق این اصل، اثر عقد به ثالث سرایت نمی‌کند. به عنوان مثال اگر به موجب قرارداد «الف» با «ب»، «ث» مسئول پرداخت ۵۰۰ دلار به «ب» شود، «ث» ملزم به پرداخت نخواهد بود؛ زیرا او طرف قرارداد محسوب نمی‌شود.^۵ در نتیجه اگر متعهد جدید را طرف قرارداد محسوب نکنیم، انتقال تعهد به ذمه او، مصداق تعهد به زیان ثالث است، امری که مستنبط از مواد ۲۳۱ و ۱۹۶ ق.م. اجازه داده نشده و چنین تعهدی حسب مورد، عقد فضولی یا

۱. ماده ۶۸۴ قانون مدنی.

۲. ماده ۷۲۵ قانون مدنی.

۳. کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی: درس‌هایی از عقود معین، جلد ۲، چاپ ۶، (تهران: انتشارات کتابخانه

گنج دانش، ۱۳۸۳)، ص ۱۷۶.

۴. ماده ۲۳۱ قانون مدنی.

5. Burrows, Andrew, *A Restatement of the English Law of Contract*, (New York: Oxford University Press, 2016), p. 240.

تعهد به فعل ثالث خواهد بود که وجه مشترک آنها، عدم ایجاد تعهد و مسئولیت برای متعهد جدید است.^۱

۱-۳-۲. متعهدله

قبول متعهدله برای انتقال تعهد لازم بوده و او اصولاً طرف قرارداد انتقال تعهد نیز محسوب می‌شود. در اصول حقوق قراردادهای اروپا حتی در یک فرض که متعهدله طرف قرارداد محسوب نمی‌شود، اما قبول وی همچنان ضروری است.^۲ با این وجود و به عنوان یک وضعیت خاص، در بیمه مسئولیت، متعهدله (ثالث زیان دیده) نه جزء طرفین عقد بوده و نه برای برقرای حق به نفع وی، قبول او لازم است. در این رابطه وضعیت اراده و قبول متعهدله به تفکیک، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۳-۲-۱. متعهدله، طرف قرارداد است

در فرض بند یک ماده ۱۰۱ - ۱۲ اصول اروپایی حقوق قراردادهای، قرارداد انتقال تعهد یا جانشینی متعهد جدید، سه طرف دارد که یکی از آنها متعهدله بوده، در نتیجه قبول وی ضروری است. همین وضعیت در عقد حواله وجود دارد. توضیح اینکه برخلاف نظر برخی حقوقدانان که معتقدند متعهدله دخالتی در انشاء عقد حواله نداشته و صرفاً رضایت وی ضروری است^۳، طبق ماده ۷۲۵ ق.م. قبول محتال، شرط تحقق و ایجاد حواله محسوب شده است. قانونگذار در ماده ۶۸۴ ق.م. نیز از مضمون له به عنوان یکی از طرفین عقد ضمان نام برده است.

۱-۳-۲-۲. متعهدله، طرف قرارداد نبوده اما قبول او لازم است

در بند دوم ماده ۱۰۱ - ۱۲ اصول اروپایی حقوق قراردادهای، قرارداد ماهیتی دوطرفه داشته و طرفین آن عبارت‌اند از: متعهد اصلی و متعهد جدید. عبارت بند دوم دلالت کافی بر این

۱. ره بیک، حسن، حقوق مدنی: حقوق قراردادهای، چاپ ۱، (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۸۵)، ص ۷۱ - شیروی، پیشین، ص ۱۱۷.

2. Lando, Ole; Clive, Eric; Prum, Andre; Zimmerann, Reinhardt, *The Principles of European Contract Law*, Part 3. Commission on European Contract Law, (The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003), p. 211.

۳. شهیدی، (۱۳۸۷)، پیشین، ص ۱۵۱.

معنا دارد که در این فرض، متعهدله، طرف قرارداد محسوب نمی‌شود، آنجا که مقرر می‌دارد: «متعهدله می‌تواند پیشاپیش به یک جانشینی در آینده رضایت دهد. در چنین مواردی، جانشینی صرفاً زمانی مؤثر می‌شود که اختطاری به وسیله متعهد جدید، مبنی بر توافق میان او و متعهد اصلی به متعهدله داده شود.» بند فوق از این حیث که به موجب آن، متعهدله طرف قرارداد محسوب نشده و در نتیجه توالی ایجاب و قبول^۱ شرط صحت قرارداد نیست، متفاوت با بند ۱ همان ماده می‌باشد، اما از جهت لزوم قبولی متعهدله، مشابه با بند پیشین است. چنین فرضی هرچند در حقوق ایران پیش‌بینی نشده، اما پذیرش آن به لحاظ حقوقی فاقد اشکال به نظر می‌رسد. از این‌رو قرارداد بین وام‌گیرنده (متعهد اصلی) با دیگری (متعهد جدید) مبنی بر انتقال تعهد راجع به پرداخت دین (اقساط وام)، نسبت به بانک (متعهدله)، فاقد اثر بوده و موجب انتقال تعهد شناخته نشده است، مگر آنکه بانک، طرف قرارداد مزبور بوده یا رضایت خود را (ولو پیشاپیش) نسبت به انتقال تعهد اعلام کرده باشد.^۲

۱-۲-۲-۳-۱. عدم لزوم قبول متعهدله در قرارداد بیمه مسئولیت

وضعیت متعهدله در قرارداد بیمه مسئولیت، متفاوت از دو حالت فوق است؛ زیرا نه وی طرف قرارداد است و نه ایجاد مسئولیت بیمه‌گر، محتاج قبول متعهدله (ثالث زیان‌دیده) خواهد بود. همچنان که گفته شد، بیمه مسئولیت، مصداقی از قرارداد تعهد به نفع ثالث بوده، اما احکام بعضاً متفاوتی نیز در آن وجود دارد که به جهت وضع خاص این عقد است. از جمله این احکام خاص، عدم لزوم قبول متعهدله (ثالث زیان‌دیده) در قرارداد بیمه مسئولیت است، حال آنکه در تعهد به نفع ثالث، برخی حقوق‌دانان، قبول ثالث را شرط ایجاد حق به نفع او می‌دانند^۳ و برخی دیگر، قبول وی را شرط استقرار و پایدار شدن حق محسوب می‌نمایند.^۴ این در حالی است که در بیمه مسئولیت، بدون آنکه قبول متعهدله

1. Article 2-206 PECL

۲. سامانه ملی آرای قضایی، ۱۴۰۰، دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۱۵۰۰۲۴۰، ۱۳۹۲/۳/۱، شعبه ۱۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، در:

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/4523>

۳. شهیدی، (۱۳۸۶)، پیشین، ص ۳۰۸.

۴. صفایی، پیشین، ص ۱۷۱.

(ثالث زیان دیده) لازم باشد، حق دریافت خسارت از شرکت بیمه به نفع او برقرار شده و حتی حق رجوع مستقیم وی به بیمه گر (که نتیجه منطقی آن حق اقامه دعوی مستقیم ثالث زیان دیده علیه بیمه گر است) نیز در قانون جدید بیمه اجباری وسایل نقلیه به رسمیت شناخته شده است که می توان حکم آن را به دیگر انواع بیمه مسئولیت نیز تعمیم داد. آنجا که ماده ۳۰ قانون جدید بیمه اجباری خسارات وارد شده به شخص ثالث در اثر حوادث رانندگی ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵ مقرر می دارد: «اشخاص ثالث زیان دیده حق دارند با ارائه مدارک لازم برای دریافت خسارت به طور مستقیم حسب مورد به شرکت بیمه مربوط و یا صندوق تأمین خسارت های بدنی مراجعه کنند...».

۱-۳-۲. متعهد اصلی

متعهد اصلی (ناقل تعهد)، همواره طرف قرارداد نبوده، بلکه قبول او بعضاً ضروری است، از این رو وضعیت او به تفکیک مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۳-۲-۱. متعهد اصلی، طرف قرارداد است

در اصول حقوق قراردادهای اروپا، متعهد اصلی (ناقل تعهد)، همواره یکی از اطراف قرارداد محسوب شده، در نتیجه قبول وی مفروض می باشد؛ چه قرارداد، دوطرفه باشد (متعهد اصلی و متعهد جدید)، چنان که بند ۲ ماده ۱۰۱ - ۱۲ چنین است و چه سه طرفه (متعهد اصلی، متعهد جدید و متعهد له)، آن طور که در بند ۲ همان ماده آمده است. در حقوق ایران در عقد حواله نیز متعهد اصلی یکی از اطراف این قرارداد بوده به نحوی که اراده وی به عنوان مبتکر، مبنای تراضی قرار می گیرد.^۱ علاوه بر این در قرارداد بیمه مسئولیت هم متعهد اصلی (بیمه گذار)، یکی از طرفین این قرارداد را تشکیل می دهد.

۱-۳-۲-۲. متعهد اصلی، طرف قرارداد نبوده و قبول او لازم نیست

در نظام حقوقی ایران، اگر انتقال دین و تعهد در قالب ضمان قرار گیرد، قرارداد، دوطرفه بوده و طرفین آن عبارت اند از متعهد جدید (ضامن) و متعهد له (مضمون له). در عقد ضمان، به تصریح ماده ۶۸۵ ق.م. اراده متعهد اصلی (مضمون عنه) شرط نیست. علت این امر آن است که چون در حقوق ایران پرداخت دین از سوی دیگری (غیرمدیون) ولو بدون اذن

۱. کاتوزیان، (۱۳۸۳)، پیشین، ص ۱۷۱.

مدیون و متعهد اصلی، جایز است؛^۱ بنابراین متعهد جدید (ضامن) می‌تواند بدون دخالت متعهد اصلی (مضمون‌عنه) نیز تعهد به پرداخت دین او نماید، البته اگر عقد ضمان با اذن متعهد اصلی منعقد شده باشد، ضامن پس از پرداخت، حق رجوع به او را خواهد داشت.^۲ به تعبیر دیگر، موافقت متعهد اصلی (مضمون‌عنه)، شرط رجوع بعدی ضامن به اوست، نه شرط صحت ضمان به عنوان عقد موجد انتقال دین و تعهد. البته در اسناد تجاری همچون برات نکول شده، اگر ثالثی بدون رضایت مدیون قبول کند که وجه سند را بپردازد سپس می‌تواند به مدیون مراجعه کند.^۳

۱-۴. آگاهی متعهدله از قرارداد متعهد اصلی و متعهد جدید

سابقاً اشاره شد که قرارداد انتقال تعهد در فرض بند دوم ماده ۱۰۱ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا، قراردادی دوطرفه بین متعهد اصلی و متعهد جدید است. این فرض مربوط به حالتی است که در قرارداد اصلی منعقد بین متعهد اصلی و متعهدله، طلبکار، رضایت و موافقت کلی خود را نسبت به انتقال دین، پیشاپیش اعلام کرده است که در این صورت، اگر متعاقباً، متعهد اصلی با متعهد جدید راجع به انتقال تعهد به ذمه شخص اخیر توافق کنند، ضرورتی به قبول متعهدله وجود نخواهد داشت؛ زیرا وی سابقاً رضایت خود را به طور کلی اعلام داشته است. بدیهی است در این فرض، متعهدله، طرف قرارداد انتقال تعهد، محسوب نمی‌شود، اما در این خصوص آنچه محل بحث است، تکلیف طرفین قرارداد به آگاه نمودن متعهدله از قرارداد انتقال تعهد بین خود می‌باشد که مستلزم بررسی بیشتری است.

۱-۴-۱. لزوم ارسال اخطار کتبی به متعهدله در اصول اروپایی حقوق

قراردادها

در بند ۲ ماده ۱۰۱ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا، به جهت آنکه ممکن است متعهدله از توافق بین متعهد اصلی و متعهد جدید مطلع نگردد، ارسال اخطاریه کتبی به وسیله متعهد جدید، مبنی بر توافق میان او و متعهد اصلی را شرط انتقال تعهد معرفی کرده، از این رو تا

۱. ماده ۲۶۷ قانون مدنی.

۲. کاتوزیان، پیشین، ص ۱۱۴.

۳. شیروی، پیشین، ص ۱۲۴ و ۱۲۵.

زمانی که اخطاریه مزبور به متعهدله ابلاغ نگردد، اثر توافق (انتقال تعهد) برقرار نخواهد گردید و صرفاً بعد از ابلاغ و دریافت اخطاریه توسط متعهدله، متعهد جدید، جانشین متعهد اصلی خواهد شد. فلسفه این مقرر، حمایت از متعهدله است؛ چرا که در غیر این صورت، متعهد اصلی بری شده در حالی که ممکن است متعهد جدید به متعهدله معرفی نشده باشد و وی از این طریق متضرر گردد.^۱

۱-۴-۲. عدم شرط ابلاغ به متعهدله در حقوق ایران

در حقوق ایران، مقررهای مبنی بر لزوم ابلاغ به متعهدله وجود ندارد. از این رو و با توجه به اصل رضایی بودن اعمال حقوقی، باید قائل بر این بود که به محض حصول توافق بین متعهد اصلی و متعهد جدید، انتقال تعهد واقع شده و اثر قرارداد منوط به آگاه نمودن متعهدله با اظهارنامه یا پست سفارشی یا هر وسیله دیگر نیست، مگر در قرارداد شرط شود که در این صورت، انتقال تعهد تا زمان ابلاغ به متعهدله به تأخیر خواهد افتاد. سؤالی که در این رابطه ممکن است طرح شود آن است که اگر متعهد اصلی، دین را به شخص معسری انتقال دهد، وضعیت قرارداد چگونه خواهد بود؟ به نظر می‌رسد با توجه به صدر ماده ۶۹۰ ق.م. که مال‌دار بودن متعهد جدید (ضامن) را شرط صحت ضمان ندانسته، باید قرارداد را صحیح دانست، اما در خصوص چگونگی رفع ضرر از متعهدله، ممکن است گفته شود که وی به استناد وحدت ملاک از همان ماده، حق فسخ قرارداد را خواهد داشت، در حالی که چنین استنباطی با این ایراد مواجه است که اختیارات قانونی، اختصاص به متعاقبین داشته و در فرض مورد سؤال، متعهدله، طرف قرارداد محسوب نمی‌شود تا بتوان حق فسخی برای وی قائل شد،^۲ اما از آنجایی که او از رهگذر روبه‌رو شدن با متعهد جدید معسر، متضرر خواهد گردید، راه حل رفع ضرر، توسل به قواعد مسئولیت مدنی است. توضیح اینکه هچند متعهدله، پیشاپیش موافقت کلی خود را با انتقال تعهد اعلام داشته، در عین حال متعهد اصلی، مکلف به اتخاذ رفتار متعارف خواهد بود. انتخاب متعهد معسر و انتقال تعهد به او، مصداق عمل غیر متعارف محسوب شده و تقصیر به حساب می‌آید؛ چرا که

۱. شعاریان، ابراهیم؛ ابراهیم، ترابی، اصول حقوق قراردادهای اروپا و حقوق ایران (مطالعه تطبیقی)، چاپ ۱، (تبریز: انتشارات فروزش، ۱۳۸۹)، ص ۴۱۳.

۲. کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادهای، جلد ۵، چاپ ۵، (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷)، ص ۱۳۶.

تقصیر در نظام حقوقی ایران، همچنان که از مواد ۹۵۱ تا ۹۵۳ ق.م. برمی آید، همان تجاوز از رفتار متعارف است؛^۱ بنابراین متعهدله از باب تسبیب، حق رجوع به متعهد اصلی را خواهد داشت. همین حکم را می توان آنجا جاری دانست که به سبب عدم ضرورت ابلاغ به متعهدله، وی با تأخیر از قرارداد انتقال تعهد منعقد بین متعهد اصلی و متعهد جدید باخبر شده و در فاصله انعقاد قرارداد مزبور تا آگاهی متعهدله، متعهد جدید، مُعسر گردد که می توان گفت متعهدله از باب تسبیب حق رجوع به متعهد اصلی را تا میزانی که به سبب اعسار متعهد جدید دریافت نشده، خواهد داشت. به طور خلاصه می توان چنین نتیجه گرفت که در حقوق ایران، در فرض انعقاد قرارداد طبق بند ۲ ماده ۱۰۱ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا، اعسار متعهد جدید حین عقد و هم اعسار عارضی او پس از عقد، به متعهدله حق رجوع از باب مسئولیت مدنی را خواهد داد. بدیهی است اگر قرارداد انتقال تعهد از نوع بیمه مسئولیت باشد، چون همچنان ناقل (بیمه گذار) مسئول باقی مانده و بیمه صرفاً امتیاز مضاعفی به نفع ثالث زیان دیده برقرار می سازد، متضرر شدن و در نتیجه بحث از ضرورت ارسال اخطاریه به متعهدله (ثالث زیان دیده) منتفی خواهد بود.

۱-۵. طرح ایرادات

از وجوه تمایز انتقال تعهد با تبدیل تعهد آن است که در دومی، تعهد اصلی از بین رفته و تعهد جدیدی جایگزین آن می گردد، حال آنکه در اولی، تعهد اصلی زائل نشده و صرفاً موضوع تعهد (دین) از ذمه ناقل به منتقل‌الیه انتقال پیدا می کند.^۲ نتیجه این وضعیت امکان توسل منتقل‌الیه به ایراداتی است که ناقل در برابر متعهدله می توانسته طرح نماید. از این رو بند ۴ ماده ۱۰۲ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا مقرر می دارد: «متعهد جدید (منتقل‌الیه) در مقابل متعهدله می تواند به تمام دفاعیاتی که متعهد اصلی می توانسته در مقابل متعهدله به آنها متوسل شود، استناد نماید». ملاک طرح ایرادات، زمان انعقاد قرارداد انتقال تعهد است، بدین معنا که تمامی دفاعیات و ایراداتی که قبل از این زمان برای متعهد اصلی (ناقل) در برابر متعهدله وجود داشته از سوی متعهد جدید (منتقل‌الیه) نیز قابل طرح است.^۳ دامنه

۱. صفایی، حسین؛ رحیمی، حبیب‌الله، (مسئولیت مدنی: الزامات خارج از قرارداد)، چاپ ۹، (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۵)، ص ۱۵۳.

۲. شهیدی، (۱۳۸۷)، پیشین، ص ۱۵۰.

۳. شعاریان و ترابی، پیشین، ص ۴۱۵.

این ایرادات گسترده خواهد بود. از این رو اگر معلوم شود حین انعقاد قرارداد انتقال تعهد، دین به جهتی وجود نداشته، ایراد بطلان قرارداد قابل طرح است. همچنین اگر محرز شود قبل از انعقاد قرارداد انتقال تعهد، متعهد اصلی دین را پرداخته یا ثالثی ولو بدون رضایت متعهد اصلی، دین او را پرداخته است،^۱ منتقل‌الیه حق خواهد داشت براءت ذمه خود را خواستار شود. همین وضعیت در فرض ابراء اصل دین^۲ یا تهاتر دین متعهد اصلی با طلبی که از متعهد پیش از انعقاد قرارداد انتقال دین داشته است نیز جاری است. با این وجود، به بند ۴ ماده ۱۰۲-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا این نقد وارد است که صرفاً ایراداتی را در برابر متعهد قابل استناد دانسته که مربوط به قبل و حین انعقاد قرارداد می‌باشد، اما ایرادات مربوط به ازین رفتن دین که بعد از انعقاد قرارداد حادث شود، مورد پیش‌بینی قرار نگرفته است. این در حالی است که مطابق آنچه که در قسمت مربوط به «دین» گفته خواهد شد، به جهت تبعی بودن قرارداد انتقال تعهد و دین، ایرادات راجع به زوال دین، حتی پس از انعقاد قرارداد، از سوی متعهد جدید نیز در برابر متعهد قابل استناد خواهد بود.

۱-۵-۱. عدم قابلیت استناد ایرادات رابطه متعهد جدید با متعهد اصلی در برابر متعهد در اصول حقوق قراردادهای اروپا

طبق بند ۱ ماده ۱۰۲-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا که ناظر بر فرض دوطرفه بودن قرارداد انتقال تعهد بین متعهد اصلی و متعهد جدید بوده و متعهد بدون آنکه طرف قرارداد باشد، از پیش موافقت خود را به انتقال دین اعلام نموده است.^۳ متعهد جدید نمی‌تواند در برابر متعهد به حقوق و دفاعیاتی که در روابط بین متعهد جدید و متعهد اصلی وجود دارد استناد نماید، به نحوی که اگر قرارداد انتقال تعهد متعهد اصلی با متعهد جدید باطل یا قابل ابطال هم باشد، متعهد جدید همچنان در برابر متعهد مسئول اجرای تعهد است، حتی اگر متعهد از ایراد مزبور مطلع بوده باشد.^۴ این مقرر با هدف حمایت از متعهد برقرار شده است؛ زیرا منطقی است ایرادات و دفاعیاتی ناشی از قرارداد منعقد

۱. ماده ۲۶۷ قانون مدنی.

۲. ماده ۷۰۷ قانون مدنی.

3. Article 12-101 PECL

۴. شعاریان و ترابی، پیشین، ص ۴۱۴.

بین متعهد اصلی با متعهد جدید نسبت به متعهدله‌ی که موافقت خود را به انتقال تعهد را پیشاپیش اعلام نموده به دلیل عدم آگاهی وی از جزئیات و مفاد قرارداد مزبور، قابل استناد نباشد، حتی در فرضی که او از ایرادات فوق مطلع باشد؛ چرا که وی قبلاً و پیش از بستن قرارداد، رضایت خود را اعلام نموده و حین انعقاد، به دلیل آنکه طرف قرارداد محسوب نشده، مخالفت و عدم اراده او مانعی در تحقق قرارداد نخواهد بود.

در حقوق ایران از آنجایی که در انتقال تعهد، همواره اراده متعهدله به عنوان طرف قرارداد لازم است، توافق بین متعهد اصلی با متعهد جدید اگر حاوی ایرادات و دفاعیاتی باشد، در برابر متعهدله قابل استناد خواهد بود. حال سؤالی که مطرح می شود آن است که اگر قرارداد منعقد طبق فرض بند ۲ ماده ۱۰۱ - ۱۲ یعنی حالتی که متعهدله پیشاپیش رضایت خود به انتقال دین را اعلام کرده و قرارداد انتقال دین بین متعهد اصلی و متعهد جدید منعقد می گردد بوده باشد، آیا متعهد جدید حق طرح ایراد در برابر متعهدله را خواهد داشت؟ برخلاف اصول حقوق قراردادهای اروپا و به جهت عدم پیش‌بینی مقررهای حمایتی همچون بند ۱ ماده ۱۰۲ - ۱۲ در حقوق ایران، پاسخ به این پرسش در نظام حقوقی ایران منفی است؛ بنابراین اگر قرارداد انتقال تعهد به دلیلی باطل یا به جهت قابلیت فسخ، منحل گردد، متعهد جدید می تواند به استناد این ایراد از پرداخت دین خودداری کند، در نتیجه دین به ذمه متعهد اصلی برخواهد گشت. این حکم حتی در جایی که رضایت پیشاپیش متعهدله به صورت مشروط و مقید ابراز گردیده و متعهد اصلی در قرارداد انتقال تعهد از قیود و شروط مزبور تخطی نموده نیز جاری است که در صورت ورود ضرر، متعهدله علاوه بر مطالبه دین از متعهد اصلی، حق رجوع به وی را از باب مسئولیت مدنی نیز خواهد داشت.

۱-۵-۲. ایرادات بیمه گر در برابر متعهدله قرارداد بیمه مسئولیت

در بیمه مسئولیت، وضعیت خاصی وجود دارد. از یک طرف، ایرادات رابطه بیمه گذار (متعهد اصلی) با متعهد جدید (بیمه گر) در برابر زیان دیده (متعهدله) قابل استناد است. به عنوان مثال اگر قرارداد بیمه به دلیلی باطل باشد، شرکت بیمه به استناد ایراد مزبور از پرداخت خسارت به نفع متعهدله خودداری خواهد کرد. ضرورت حکم حمایتی بند ۱ ماده ۱۰۲ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا در این مورد منتفی است؛ زیرا وجود قرارداد بیمه، موجب زوال مسئولیت متعهد اصلی نبوده و بطلان قرارداد بیمه صرفاً امتیاز مضاعف

متعهدله را منتفی می‌سازد، بدون آنکه به حق رجوع او از باب مسئولیت مدنی به متعهد اصلی (بیمه‌گذار) لطمه‌ای وارد آورد. از طرف دیگر به موجب حکم خاص قانون جدید بیمه اجباری وسایل نقلیه، طرح برخی ایرادات از سوی بیمه‌گر در برابر متعهدله غیرقابل استناد می‌باشد. از جمله این موارد، عمدی بودن حادثه یا رانندگی بدون گواهینامه منجر به خسارت است. در حقیقت هرچند حکم کلی مشترک بین انواع قراردادهای بیمه، عدم پوشش بیمه در فرض ورود خسارت عمدی بوده یا وجود گواهینامه، شرط بیمه وسایل نقلیه است. با این وجود، صراحت حکم قانون خاص بیمه اجباری وسایل نقلیه که مقرر می‌دارد: «در موارد زیر، بیمه‌گر مکلف است بدون هیچ شرط و اخذ تضمین، خسارت زیان‌دیده را پرداخت کند...»، باعث شده بیمه‌گر حق استناد به ایرادات قانونی رابطه خود با بیمه‌گذار در حدود بندهای ماده ۱۵ قانون مزبور را نداشته و در برابر زیان‌دیده (متعهدله)، همچنان مسئول پرداخت خسارت وارده قرار گیرد.

۱-۶. اثر قرارداد

طبق بند ۱ ماده ۱۰۱-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا اثر قرارداد انتقال تعهد، جانشینی متعهد جدید بوده، در نتیجه متعهد اصلی بری‌الذمه خواهد شد. این وضعیت در حقوق ایران نیز صادق می‌باشد. آنجا که قانون‌گذار اثر ضمان را انتقال دین به ذمه ضامن و در نتیجه برائت مضمون‌عنه دانسته است.^۱ همچنان است در عقد حواله که بعد از تحقق عقد، ذمه محال‌علیه مشغول و ذمه محیل، بری می‌گردد،^۲ مگر آنکه بقای دین متعهد اصلی شرط شده یا به حکم قانون باقی بماند.

این وضعیت در بیمه مسئولیت متفاوت بوده و متعهد اصلی (بیمه‌گذار)، نه از باب مسئولیت قراردادی، بلکه از باب مسئولیت مدنی همچنان مسئول خواهد بود. علت این امر هم عدم نقش زیان‌دیده (متعهدله ثالث) در انعقاد قرارداد بیمه مسئولیت است؛ چراکه از حیث حقوقی و بدون رضایت متعهدله نمی‌توان متعهد را بری‌الذمه دانست، هرچند در مقام اجرا و با توجه به گسترش نظام بیمه مسئولیت، بیمه‌گر عملاً جانشین بیمه‌گذار شده و کمتر موردی یافت می‌شود که ثالث زیان‌دیده، رجوع به شرکت بیمه را وانهاد، از باب مسئولیت

۱. ماده ۶۹۸ قانون مدنی.

۲. ماده ۷۳۰ قانون مدنی.

مدنی به بیمه‌گذار (متعهد اصلی یا عامل زیان) مراجعه نماید، ولو آنکه در مقام تئوری وی در برابر متعهدله ثالث همچنان مسئول محسوب شود. از همین رو گرایش گسترده به بیمه مسئولیت، تهدیدی در برابر مسئولیت مدنی دانسته شده که جایگاه و نقش مسئولیت مدنی را روزبه‌روز با کاهش مواجه ساخته است.^۱

۲. دین

بعد از ایجاد قرارداد حاوی انتقال تعهد، عامل بعدی ارتباط بین ناقل و منتقل‌الیه، موضوع قرارداد یعنی دین و تعهد است. برای صحت این قرارداد، اصل بر وجود دین به صورت کامل و ثابت در ذمه است. با این وجود، تصریح قانون‌گذار ایران باعث کفایت سبب دین شده است، به علاوه حتی در مورد خاصی لازم است دین، آینده و احتمالی باشد.

۱-۲. دین موجود

در تقسیم‌بندی قراردادهای، برخی عقود، تبعی محسوب می‌شوند. قراردادهایی که فاقد اصالت بوده، وجود و نفوذشان تابع عقدی دیگر یا وجود دینی از پیش است.^۲ عقود تبعی از جمله ضمان و حواله نه تنها انعقاد، بلکه بقا و استمرارشان نیز تابع دین می‌باشد، امری که موجب تفاوت انتقال دین با تبدیل تعهد است. توضیح اینکه در تبدیل تعهد، صرفاً لازم است حین انعقاد، دین و تعهدی وجود داشته باشد تا بتواند به تعهدی جدید تبدیل گردد؛ چراکه بین سقوط تعهد قبلی با پیدایش تعهد جدید، ملازمه وجود داشته، کشف بطلان تعهد اول، تبدیل تعهد را از اساس منتفی می‌سازد.^۳ این در حالی است که در انتقال دین، چون همان دین به منتقل‌الیه می‌رسد، از بین رفتن تعهد ولو بعد از انعقاد قرارداد نیز حواله و ضمان را متأثر ساخته و از بین خواهد برد. اصول قراردادهای اروپا در مواد مربوط به انتقال تعهد و دین یا جانشینی متعهد جدید، راجع به تأثیر از بین رفتن دین به خصوص بعد از انعقاد قرارداد بر عقد ایجادشده ساکت و ناقص بوده و بند ۴ ماده ۱۰۲ - ۱۲ فاقد پیش‌بینی خاصی در این رابطه است، حال آنکه در حقوق ایران، مواد پراکنده‌ای در این خصوص وجود دارد که حکم موضوع را روشن می‌سازد. در واقع می‌توان گفت ابتدا باید

۱. ژوردن، پیشین، ص ۳۶

۲. کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادهای، جلد ۱، چاپ ۸، (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸)، ص ۱۰۰.

۳. شهیدی، (۱۳۸۷)، پیشین، ص ۱۵۷.

دینی وجود داشته باشد تا عقود مزبور اساساً ایجاد شوند.^۱ پس اگر از ابتدا دینی وجود نداشته، اما تصور طرفین اشتبهاً بر وجود دین باشد، ضمان و حواله مبتنی بر آن باطل خواهد بود. به عنوان مثال، خریدار با تصور انعقاد بیع صحیح، ضامنی بابت ثمن معرفی کرده و بایع نیز قبول می‌کند، سپس بطلان بیع مبنای ضمان اثبات می‌گردد که به تبع آن ضمان نیز باطل خواهد بود. همچنین در طول حیات عقد ضمان و حواله، اگر دین مبنا و موضوع این عقود از بین برود، عقود ایجادشده نیز نسبت به آینده منحل و اصطلاحاً منفسخ خواهند شد؛ بنابراین با هر یک از اسباب سقوط تعهدات مثل ابرا ممکن است دین مبنای حواله یا ضمان از بین برود یا عقد مبنای ضمان و حواله که دین از آن ناشی شده (همچون عقد بیع) به سبب فسخ، اقاله یا انفساخ، منفسخ گردد که به تبع آن حواله و ضمان هم منفسخ خواهند شد.^۲ از همین رو آن قسمت از عبارت ماده ۷۰۱ ق.م. که حق فسخ نسبت به دین مضمون به را از اسباب فسخ ضمان دانسته، نادرست بوده و در چنین فرضی باید قرارداد ضمان را منفسخ شده محسوب کرد.

۲-۲. کفایت سبب دین در حقوق ایران

با توجه به مفهوم مخالف ماده ۶۹۱ ق.م. به عنوان یک حکم خاص، ضمان از دینی که سبب قانونی یا قراردادی آن ایجاد شده، اما به دلیل عدم تحقق شرایط، هنوز بر ذمه مضمون عهه مستقر نگردیده نیز صحیح است. این حکم که با وحدت ملاک در حواله نیز جاری است، نوعی انعطاف قانون‌گذار ایران راجع به لزوم دین موجود می‌باشد. در نتیجه ضمان از دین آینده نیز مورد پذیرش خواهد بود، اگر زمینه ایجاد یا سبب آن فراهم شده باشد. از باب نمونه، ضمانت از جاعل نسبت به پرداخت جعل، پیش از انجام دادن عمل توسط عامل، مصداق ضمان از دینی است که سبب آن ایجاد شده، در نتیجه صحیح خواهد بود.^۳ بدیهی است بدون وجود سبب دین حین عقد، دین تماماً احتمالی پیدا کرده و با توجه به لزوم معلوم بودن مورد تعهد، قرارداد به دلیل غرری بودن بی اعتبار خواهد بود. لازم به ذکر است هر چند در فصل ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا از لزوم وجود دین به عنوان

۱. وحدت ملاک ماده ۷۲۶ و قسمت اول ماده ۷۳۳ قانون مدنی.

۲. وحدت ملاک ماده ۷۱۷ و قسمت دوم ماده ۷۳۳ قانون مدنی - کاتوزیان، (۱۳۸۳)، پیشین، ص ۱۷۰.

۳. کاتوزیان، (۱۳۸۳)، پیشین، ص ۱۲۳ و ۱۲۴.

شرط صحت قرارداد انتقال تعهد، ذکرى به میان نیامده، اما طبق قاعده می‌توان گفت باید دین و تعهدی موجود بوده تا انتقال آن قابل طرح باشد؛ بنابراین دین آینده کفایت نخواهد کرد. البته استدلال دیگری هم محتمل به نظر می‌رسد. وحدت ملاک بند ۲ ماده ۱۰۲ - ۱۱ اصول حقوق قراردادهای اروپا، ایجاب می‌نماید همچنان که صحت قرارداد انتقال حق، منوط به حق موجود نبوده و شخص می‌تواند حقوق قراردادی خویش اعم از موجود و آینده را به دیگری منتقل کند،^۱ وجود تعهد بالقوه یا همان دین آینده نیز برای صحت قرارداد انتقال تعهد کفایت نموده و می‌تواند چنین نتیجه شود که وجود دین بالفعل حین قرارداد، ضروری نیست.

۲-۳. لزوم احتمالی و آینده بودن دین در قراردادهای بیمه مسئولیت

قرارداد بیمه در این خصوص، وضع متفاوتی دارد. علت تفاوت آن است که قرارداد بیمه زمانی منعقد می‌شود که اساساً تعهدی بر ذمه بیمه‌گذار قرار نگرفته و ایجاد تعهد بیمه‌گر وابسته به واقعه‌ای است که تحقق آن حین عقد، نامعلوم می‌باشد. به تعبیر دیگر حین انعقاد بیمه ضروری است خطر موضوع بیمه واقع نشده باشد. به عنوان مثال در بیمه مسئولیت پزشک اگر معلوم شود حین انعقاد قرارداد، ریسک موضوع بیمه (فوت بیمار و ایجاد مسئولیت پزشک) محقق شده و دین بیمه‌گذار (دیه فوت بیمار) موجود بوده است، قرارداد بیمه باطل خواهد بود؛ بنابراین برخلاف قرارداد انتقال تعهد که موجود بودن دین حین انعقاد قرارداد، شرط صحت آن می‌باشد، در بیمه مسئولیت، عدم وجود دین یا آینده بودن دین، شرط صحت این قرارداد خواهد بود. در مورد بطلان عقد بیمه‌ای که خطر بیمه و دین بیمه‌گذار حین قرارداد وجود داشته، تفاوتی بین علم و جهل بیمه‌گذار نیست. ماده ۱۸ قانون بیمه در تأیید این موضوع مقرر می‌دارد: «هرگاه معلوم شود، خطری که برای آن بیمه به عمل آمده، قبل از عقد قرارداد واقع شده بوده است، قرارداد بیمه باطل و بی‌اثر خواهد بود...». علت این حکم را نیز باید در ویژگی اساسی عقد بیمه یعنی اتفاقی بودن آن

۱. عراقی، عزت‌الله؛ جلالی، حسین؛ پیرهادی، محمدرضا، «بررسی نهاد انتقال حقوق دینی در ایران، انگلیس و اسناد بین‌المللی»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دانشگاه تهران، (۱۳۹۷)، شماره ۴، ص ۶۹۵.

جست و جو کرد. اتفاقی و احتمالی بودن ریسک موضوع بیمه، وصف اساسی و بنیادی این قرارداد بوده، به نحوی که اساساً قرارداد بیمه بر مبنای احتمالی بودن دین ایجاد می‌گردد.^۱

۲-۴. تضمینات دین

بعد از انعقاد قرارداد انتقال تعهد این بحث مطرح می‌شود که آیا تضمینات دین، همچنان باقی است یا از بین می‌رود؟ در این خصوص بند ۲ ماده ۱۰۲-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا مقرر می‌دارد: «بری شدن متعهد اصلی به هر تضمینی که متعهد اصلی برای اجرای تعهد به متعهدله داده است نیز تسری می‌یابد...». بند ۳ همان ماده نیز مقرر می‌دارد: «با بری شدن متعهد اصلی، تضمینی که توسط هر شخصی غیر از متعهد جدید برای اجرای تعهد داده شده است، آزاد می‌شود...». از مجموع این دو بند چنین نتیجه می‌شود که با برائت متعهد اصلی، تضمینات دین نیز آزاد می‌گردد (مگر تضمین دهنده با بقای تضمین موافقت کند)، ولو آنکه تضمین از سوی شخص ثالثی داده شده باشد. پس به عنوان مثال، بعد از بری شدن متعهد اصلی (ناقل)، وثیقه یا رهنی که او یا شخص ثالث برای دین سپرده است، نیز آزاد خواهد شد. برخلاف اصول حقوق قراردادهای اروپا، این موضوع در حقوق ایران محل اختلاف است. از یک طرف برخی معتقداند در انتقال تعهد برخلاف تبدیل تعهد، همان دین با همه عوارض و توابع خود از جمله تضمیناتی که داشته است به متعهد جدید منتقل می‌گردد، در نتیجه هر چند نتیجه انتقال دین و تعهد، برائت متعهد اصلی است، اما تضمینات دین او همچنان باقی خواهد بود. طبق این نظر، چون در انتقال تعهد، دین با همه ویژگی‌هایی که داشته است باقی مانده و صرفاً در مدیون تغییر حاصل می‌شود، در نتیجه تضمینات دین هم همراه با دین به ذمه ثالث (متعهد جدید) منتقل خواهد گردید.^۲ از طرف دیگر برخی دیگر عقیده دارند، به تبع برائت ذمه متعهد اصلی، وثایق و تضمینات دین هم باید آزاد گردد؛ چرا که در نظر ایشان، نخست منظور قانون‌گذار مدنی از تبدیل تعهد در بند ۲ ماده ۲۹۲ ق. م. همان انتقال دین است که اثر آن در ماده ۲۹۳ ق. م.، آزاد شدن تضمینات دین است. دوم نتیجه انتقال تعهد، برائت ذمه مدیون اصلی است و هنگامی

۱. بابایی، پیشین، ص ۵۲ و ۵۳.

۲. امامی، پیشین، ص ۳۳۸؛ سیداحمدی سجادی، سیدعلی؛ دهقانی دهج، ایمان، «عقد ضمان؛ زوال یا بقای تضمینات تعهد (با نگاهی به حقوق فرانسه)»، دوفصلنامه حقوق خصوصی دانشگاه تهران، (۱۳۹۷)، ش ۱، ص ۱۰۰.

می‌توان او را حقیقتاً بری‌الذمه دانست که تضمین اعطایی از سوی او نیز آزاد شده باشد.^۱ به علاوه چون در فقه امامیه نظر مشهور بر سقوط تضمینات در انتقال دین است، این نتیجه را در ضمان و حواله به عنوان مصادیق شاخص انتقال دین نیز باید پذیرفت،^۲ امری که هماهنگ با حکم بند ۲ و ۳ ماده ۱۰۲ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا نیز هست. آزاد شدن تضمینات دین، نتیجه منطقی براءت ذمه متعهد اصلی (ناقل) است، به نحوی که اگر جز این باشد، براءت واقعی ناقل محقق نشده و متعهدله می‌تواند از محل تضمین متعهد اصلی، طلب خود را استیفا نماید، نتیجه‌ای که در تنافی با براءت ذمه مضمون‌عنه به عنوان اثر ضمان بوده که در ماده ۶۹۸ ق.م.مورد تصریح قرار گرفته است. به علاوه قرائن دیگری هم در قانون مدنی وجود دارد که نشان می‌دهد با بری شدن متعهد، تضمینات هم از بین می‌رود. به عنوان مثال با پایان یافتن اجاره و بری شدن مستأجر نسبت به اجاره‌بها، ضامنی هم که او بابت تضمین پرداخت اجاره‌بها داده بری می‌گردد، هرچند مستأجر به مناسبت ادامه تصرف، مسئول پرداخت اجرت‌المثل گردد.^۳

۳. قلمروی مسئولیت

بحث سومی که ناقل را با منتقل‌الیه تعهد مرتبط می‌سازد، حدود مسئولیت و تعهد انتقال یافته به متعهد جدید است که می‌توان از آن با عنوان حقوق متعهدله نیز یاد کرد. در این قسمت، بعد از شناسایی اصل، امکان تبدیل دین اصلی، همچنین تغییر میزان دین اصلی اعم از افزایش و کاهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۱. انتقال دین با وضعیت موجود نزد متعهد اصلی

صرف انتقال دین به معنای تغییر مفاد تعهد نبوده، برخلاف تبدیل تعهد، دین اصلی با همان اوصاف و حقوق تبعی از متعهد اصلی به متعهد جدید منتقل می‌گردد،^۴ همچنان که در

۱. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۳)، پیشین، ص ۱۳۷ تا ۱۳۹ - ساعی، محمدهادی، «وضعیت تضمینات پس از انتقال طلب یا انتقال دین»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، (۱۳۸۶)، ش ۲، ص ۱۷۹.

۲. سکوتی نسیمی و دیگران، پیشین، ص ۸۴.

۳. ماده ۴۹۵ قانون مدنی.

۴. شعاریان و ترابی، پیشین، ص ۴۱۴.

انتقال حق (طلب) نیز منتقل الیه نمی‌تواند حقی بیش از ناقل به‌دست آورد؛^۱ بنابراین جز در جایی که خلاف آن تصریح شود، دین با همان میزان و ویژگی‌های موجود نزد مدیون اصلی به مدیون جدید منتقل خواهد شد. پذیرش این امر در حقوق ایران واضح و روشن است، همچنان که در اصول حقوق قراردادهای اروپا نیز باید چنین باشد؛ بنابراین تفاوتی نمی‌کند که قرارداد انتقال تعهد، سه‌طرفه باشد، همچون بند ۱ ماده ۱۰۱ - ۱۲، یا طبق بند ۲ همان ماده، دوطرفه بوده و بین متعهد اصلی و جدید منعقد شده باشد؛ زیرا در فرض اخیر نیز کفایت موافقت پیشین متعهدله برای انتقال تعهد در آینده و طرف قرارداد نبودن وی را نمی‌توان مجوزی برای تغییر و تبدیل دین دانست، بلکه باید رضایت پیشاپیش متعهدله را حمل بر موافقت با انتقال دین با همان ویژگی و شرایطی دانست که از پیش دارا بوده است. در همین راستا دادگاه تجدیدنظر استان تهران مقرر می‌دارد به دلیل آنکه به دیون ورشکسته، خسارت تأخیر تأدیه تعلق نمی‌گیرد، ضامن او هم مسئولیتی در این رابطه نخواهد داشت؛^۲ زیرا قلمروی مسئولیت ضامن تابع محدوده مسئولیت مضمون‌عنه است. این نظر که مطابق با اصول حقوقی و ماهیت انتقال دین می‌باشد، اخیراً به موجب رأی وحدت رویه، مورد تأیید دیوان عالی کشور نیز قرار گرفته است.^۳

۳-۲. تغییر جنس، مقدار یا اوصاف تعهد

همچنان که گفته شد، در انتقال تعهد برخلاف تبدیل تعهد، دین با همان وضعی که نزد متعهد اصلی داشته به متعهد جدید منتقل می‌گردد. در عین حال این امر مانع از تغییر دین با موافقت طرفین تعهد نیست که در این صورت، قرارداد مزبور، علاوه بر انتقال تعهد، حاوی تبدیل تعهد به اعتبار تغییر تعهد نیز خواهد بود.^۴ تغییر تعهد ممکن است راجع به جنس دین باشد، آنجا که با موافقت طرفین تعهد، دین پولی از ریال به دلار تبدیل می‌شود.

1. Beatson, and others, op.cit, p.671.

۲. سامانه ملی آرای قضایی، ۱۴۰۰، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۳۰۶۰۰۶۶۱، شعبه ۶۱ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، در:

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/7983>.

۳. سامانه روزنامه رسمی کشور، ۱۴۰۰، رأی وحدت رویه شماره ۷۸۸، ۱۳۹۹/۳/۲۷ هیئت عمومی دیوان عالی کشور، در:

<https://rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=22139>.

۴. کاتوزیان، (۱۳۸۳)، پیشین، ص ۱۳۹.

همچنان که ممکن است تغییر، راجع به ویژگی‌های دین باشد، آنجایی که دین اصلی با رضایت طرفین از حال به مؤجل تبدیل می‌گردد یا بالعکس^۱ و یا أجل دین افزایش یا کاهش می‌یابد. به علاوه تغییر میزان دین اعم از افزایش یا کاهش هم با توافق طرفین فاقد اشکال خواهد بود.^۲ نکته مهم در این زمینه آن است که در تغییر و تبدیل دین انتقال یافته، موافقت طرفی که تعهد به ضرر او می‌باشد، ضروری است، والا تغییر ایجاد شده در برابر او قابل استناد نیست؛ بنابراین اگر قرارداد انتقال تعهد مطابق بند ۱۰۱۲ - ۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا منعقد شود، با توجه به طرف قرارداد نبودن متعهدله در این بند، تغییرات توافق شده بین متعهد اصلی با متعهد جدید راجع به دین، هنگامی در برابر متعهدله قابل استناد است که رضایت پیشاپیش او مقید بوده و ناظر بر تغییرات دین بوده باشد، والا رضایت مطلق او، حمل بر انتقال دین بدون هرگونه تغییر و تبدیل خواهد شد. همچنین به جهت آنکه در نظام حقوقی ایران، مدیون اصلی (مضمون‌عنه) طرف قرارداد ضمان نمی‌باشد، اگر به عنوان مثال، أجل ضمان، کمتر از دین باشد، حق رجوع ضامن به مضمون‌عنه تا رسیدن اجل دین به تأخیر می‌افتد، مگر مضمون‌عنه، اذن به ضامن با أجل کمتر داده باشد،^۳ یا طبق ماده ۷۱۴ ق.م. ضامنی که بیش از دین به مضمون‌له می‌پردازد نسبت به مقدار زیاده، حق رجوع به مضمون‌عنه را نخواهد داشت، مگر اذن او را نسبت به زیادتی تحصیل کرده باشد. باید اضافه کرد که بعضاً ممکن است در انتقال دین، برخی اوصاف دین به حکم قانون تغییر یابد. به عنوان مثال اگر پدر زوج از فرزندش بابت مهر ضمانت کند، ذمه زوج (مضمون‌عنه)، بری و ذمه پدر او (ضامن)، مشغول خواهد شد، با این تفاوت که دادگاه عمومی حقوقی برای مطالبه مهر زوجه (مضمون‌له) صالح خواهد بود نه دادگاه خانواده؛ زیرا دینی که به ذمه متعهد جدید آمده، وصف مهریه را از دست داده و به عنوان دین عادی، مطابق با اصل در دادگاه عمومی قابل مطالبه خواهد بود.^۴ با همین استدلال می‌توان ضامن مهر را از حکم تبصره ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی (پرداخت مهر

۱. ماده ۶۹۲ قانون مدنی.

۲. مواد ۷۱۳ و ۷۱۴ قانون مدنی.

۳. کاتوزیان، (۱۳۹۰)، پیشین، ص ۴۶۲.

۴. نشست قضایی ۱۳۹۷/۱۲/۱۳ در:

بر اساس نرخ رسمی تورم) خارج دانست، مگر به شرط تصریح. با این وجود نظر اکثریت قضات بر شمول تبصره مزبور برای ضامن مهر است که از این حیث قابل نقد به نظر می‌رسد.^۱

۳-۳. کاهش تعهد بیمه‌گر (منتقل‌آلیه) در قرارداد بیمه مسئولیت

اصل جبران خسارت به عنوان یکی از قواعد مشترک در انواع بیمه‌های خسارات از جمله بیمه مسئولیت حاکم بوده که بر طبق آن شرکت بیمه مکلف است تمام خسارت وارده را جبران نماید. با این حال، خطر موضوع بیمه مسئولیت دارای ویژگی متمایزی از سایر بیمه‌ها است؛ زیرا آنچه مورد پوشش قرار می‌گیرد، نه امری عینی و محدود، بلکه مسئولیت است که دامنه و محدوده آن غالباً وسیع می‌باشد. این گستردگی قلمروی خسارات در بیمه مسئولیت باعث شده، شرکت‌های بیمه در انعقاد قرارداد بیمه با روش‌های مختلف به تحدید تعهدات خود پردازند. از جمله این روش‌ها تعیین سقف خسارات و فرانشیز است. با توجه به معمول بودن درج سقف یا حداکثر مسئولیت در بیمه‌های مسئولیت، شورای عالی بیمه در موارد متعددی، سقف تعهدات شرکت‌های بیمه را تعیین کرده که مصداق بارز آن تعیین سقف تعهدات بیمه‌گر در بیمه مسئولیت دارندگان وسایل نقلیه می‌باشد.^۲ نتیجه اینکه در بیمه مسئولیت از اصل انتقال تعهد با همان وضعیت و میزان موجود در نزد متعهد اصلی عدول شده و غالباً مسئولیت منتقل‌آلیه (شرکت بیمه) در مقایسه با بیمه‌گذار، مسئولیتی کاهش یافته است.

۳-۴. افزایش تعهد بیمه‌گر (منتقل‌آلیه) در قرارداد بیمه اجباری وسایل نقلیه

در قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه، دامنه مسئولیت بیمه‌گر (ناقل) در مقایسه با بیمه‌گذار (منتقل‌آلیه) افزایش یافته تا آنجا که برخلاف قواعد مسئولیت مدنی حتی از رابطه سببیت نیز فراتر می‌رود. در واقع وسیله نقلیه به هر نحوی دخیل در خسارت وارده باشد، کافی برای مسئول شناختن بیمه‌گر است. از این رو ممکن است نخست راننده مسئول نباشد، جایی که

۱. نشست قضایی ۱۳۹۱/۱۱/۱۰ در:

<https://www.neshast.org/Home/GetPublicJSessionTranscript/6d673bcc-18b8-459d-c51d-08d606441130>.

۲. بابایی، پیشین، ص ۱۶۱ و ۱۶۲.

خسارت وارده ناشی از فعل او نبوده، اما شرکت بیمه مسئول محسوب شود؛ زیرا در قانون مزبور آنچه مهم است ورود ضرر با دخالت وسیله نقلیه است نه انتساب خسارت به بیمه‌گذار. همچون جایی که شخص ثالث از برخورد با ماشین ثابت خسارت می‌بیند. دوم حتی اگر خسارت وارده ناشی از فورس‌ماژور و قوه قاهره باشد، مثل سیلی که ماشین را جابه‌جا کرده و به ثالث خسارت می‌زند نیز با قرائن موجود در قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه موجب مسئولیت بیمه‌گر است،^۱ هرچند راننده مسئول محسوب نشود.^۲ خلاصه اینکه در حدود قانون جدید بیمه اجباری وسایل نقلیه، تعهدات منتقل‌الیه (بیمه‌گر) در مقایسه با متعهد اصلی (بیمه‌گذار) افزایش یافته، امری که به دلیل مخالف با اصل، از محدوده نص فراتر نخواهد رفت.

نتیجه

با استفاده از اصول حقوقی، مواد پراکنده مربوط به انتقال تعهد در نظام حقوقی ایران و اصول حقوق قراردادهای اروپا، موارد زیر نتیجه شده و می‌تواند برای رفع خلأها و نقایص موجود قانونی پیشنهاد گردد:

۱. انتقال تعهد ممکن است به جانشینی کامل منتقل‌الیه یا به جانشینی ناقص او منجر شود. نقطه مشترک هر دو ایجاد تعهد برای منتقل‌الیه است، با این تفاوت که در اولی، ناقل بری شده، اما در دومی همچنان مدیون باقی می‌ماند. مصداق بارز انتقال تعهد با جانشینی ناقص، قرارداد بیمه مسئولیت بوده که ماهیتاً تعهدی به نفع ثالث است.
۲. در حقوق ایران اگر انتقال تعهد در قالب حواله باشد، عقد سه‌طرفه بوده و اگر در قالب ضمان باشد قرارداد، دو‌طرفه و بین متعهد جدید (منتقل‌الیه) و متعهدله منعقد می‌گردد. در اصول حقوق قراردادهای اروپا انتقال تعهد، اصولاً قراردادی سه‌طرفه است. با این وجود ممکن است به صورت دو‌طرفه یعنی بین متعهد اصلی (ناقل) و متعهد جدید

۱. صفایی و رحیمی، پیشین، ص ۳۱۴.

۲. از جمله اینکه برخلاف قانون بیمه اجباری مصوب ۱۳۴۷، در ماده ۱ قانون جدید بیمه اجباری، حوادث ناشی از «حوادث غیرمترقبه» نیز مشمول بیمه شده و در ماده ۱۷ هم که موارد خارج از شمول بیمه موضوع قانون اخیرالذکر احصا گردیده، صحبتی از قوه قاهره به میان نیامده است.

(منتقل الیه) نیز ایجاد گردد. وضعیتی که در حقوق ایران نیز قابل پذیرش بوده، اما از حیث طرفین به بیمه مسئولیت شبیه است تا به ضمان.

۳. اگر قرارداد انتقال تعهد، فاقد شرایط قانونی باشد، منتقل الیه مسئولیتی نخواهد داشت. با این وجود و به موجب حکم خاص ماده ۱۵ قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵، از جمله اگر ورود خسارت عمدی باشد، برخلاف اصل بیمه‌ای عدم پوشش خسارات عمدی، مسئولیت بیمه‌گر در برابر ثالث زیان دیده (متعهدله) همچنان باقی است.

۴. متعهد جدید (منتقل الیه) همواره یکی از طرفین قرارداد انتقال تعهد است؛ زیرا منتقل کردن تعهد به او بدون موافقت وی، مصداق تعهد به زیان ثالث بوده و ممنوع است.

۵. در حقوق ایران اگر انتقال تعهد در قالب حواله باشد، اراده متعهد اصلی (ناقل) شرط است، همچنان که در بیمه مسئولیت چنین است، اما اگر تعهد در قالب ضمان منتقل گردد، متعهد اصلی، طرف قرارداد نخواهد بود. در اصول حقوق قراردادهای اروپا، اراده متعهد اصلی همواره شرط است، خواه قرارداد، سه طرفه باشد خواه، دوطرفه.

۶. برای انتقال تعهد با جانشینی کامل منتقل الیه، موافقت متعهدله لازم است، حتی در جایی که قرارداد به صورت دو طرفه و بین متعهد اصلی (ناقل) با متعهد جدید (منتقل الیه) منعقد شده است که در این فرض، موافقت پیشاپیش متعهدله ضروری است؛ زیرا جانشینی کامل منتقل الیه به جای ناقل، بدون موافقت صاحب طلب (متعهدله) امکان پذیر نیست. حکم اخیر با وجود عدم تصریح، در نظام حقوقی ایران نیز قابل پذیرش به نظر می‌رسد.

۷. برای انتقال تعهد با جانشینی ناقص که مصداق بارز آن بیمه مسئولیت است، موافقت متعهدله لازم نیست؛ زیرا در اثر توافق بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار، نه تنها مسئولیت متعهد اصلی (بیمه‌گذار) از بین نرفته و ضرر متعهدله (ثالث) منتفی است، بلکه مسئولیت بیمه‌گر نیز بدان افزوده می‌شود؛ تعهدی به نفع ثالث که محتاج قبول ثالث هم نیست.

۸. در اصول حقوق قراردادهای اروپا اگر قرارداد انتقال تعهد در قالب بند ۲ ماده ۱۰۱-۱۲ به صورت دوطرفه بین ناقل و منتقل الیه منعقد شود، تا زمانی که خطاریه به متعهدله ارسال نگردد، ناقل بری نخواهد شد. در حقوق ایران این بحث در حواله به دلیل سه طرفه بودن و در بیمه مسئولیت به دلیل بری نشدن بیمه‌گر منتفی است، اما اگر عقد ضمان در این قالب منعقد گردد، به جهت عدم تصریح قانون‌گذار نمی‌توان حکم به تکلیف ارسال خطاریه به متعهدله را پذیرفت، از این رو به محض عقد، متعهد اصلی (مضمون‌عنه) بری

می‌گردد. البته اگر از این طریق، متعهدله متحمل ضرر گردد، حکم به جبران خسارت توسط ناقل، مطابق با اصول حقوقی است.

۹. درخصوص امکان طرح ایرادات از سوی متعهد جدید (منتقل‌الیه) در برابر متعهدله، دو دسته ایراد قابل طرح است. اول ایرادات راجع به دین که با توجه به تبعی بودن قرارداد انتقال تعهد، هرگونه ایراد مبنی از بین رفتن دین چه حین انعقاد قرارداد انتقال تعهد و چه بعد از آن در برابر متعهدله قابل استناد است، از این رو بند ۴ ماده ۱۰۲- اصول حقوق قراردادهای اروپا که طرح ایرادات را محدود به وجود آن حین انعقاد قرارداد می‌داند، قابل انتقاد به نظر می‌رسد. دوم ایرادات رابطه متعهد جدید با متعهد اصلی در جایی که قرارداد دوطرفه است که به دلیل تصریح بند ۱ ماده ۱۰۲-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا قابل طرح در برابر متعهدله نخواهد بود. این حکم حمایتی به جهت عدم تصریح و همچنین توجه به ماهیت انتقال تعهد در حقوق ایران قابل پذیرش به نظر نمی‌رسد. البته به طور خاص و در حدود ماده ۱۵ قانون جدید اجباری وسایل نقلیه، برخی ایرادات از سوی بیمه‌گر در برابر ثالث زیان‌دیده (متعهدله) قابلیت طرح نخواهد داشت.

۱۰. درباره شرط وجود دین، هرچند تصریحی در اصول حقوق قراردادهای اروپا وجود ندارد، اما طبق قاعده می‌توان آن را ضروری دانست، مگر آنکه با قیاس از بند ۲ ماده ۱۰۲- اصول حقوق قراردادهای اروپا بتوان حکم به کفایت دین آینده داد. در حقوق ایران، اما به استناد مفهوم مخالف ماده ۶۹۱ ق.م. در عقد ضمان و همچنین وحدت ملاک آن در حواله، وجود سبب دین حین انعقاد قرارداد، کافی خواهد بود. در این رابطه وضعیت بیمه مسئولیت متفاوت بوده، بدین معنا که احتمالی و آینده بودن دین، شرط صحت قرارداد بیمه مسئولیت می‌باشد.

۱۱. راجع به تضمینات دین، مجموع بندهای ۲ و ۳ ماده ۱۰۲-۱۲ اصول حقوق قراردادهای اروپا حاکی از آن است که با بری شدن ناقل (متعهد اصلی)، تضمینات دین که هر شخصی جز منتقل‌الیه (متعهد جدید) داده از بین خواهد رفت. وضعیت حقوق ایران در این خصوص مبهم و مورد اختلاف می‌باشد، هرچند به نظر می‌رسد حکم به سقوط تضمینات پذیرفتنی‌تر باشد.

۱۲. درباره حدود مسئولیت منتقل‌شده از ناقل به منتقل‌الیه، ماهیت انتقال دین ایجاب می‌کند که دین با همان اوصاف و میزان موجود نزد متعهد اصلی به متعهد جدید منتقل

گردد. با این وجود ممکن است به موجب توافق طرفین، دین و در نتیجه مسئولیت منتقل‌الیه در مقایسه با ناقل تغییر یابد که در این صورت قرارداد انتقال دین با تبدیل تعهد به اعتبار تغییر دین همراه خواهد شد، مشروط بر آنکه موافقت طرفی که تغییر تعهد به ضرر اوست نیز موجود باشد. از جمله مصادیق تغییر قراردادی دین در قراردادهای انتقال تعهد، کاهش تعهد بیمه‌گر (منتقل‌الیه) در بیمه‌های مسئولیت است که به دلیل حجم خسارت وارده در این نوع از بیمه‌ها، شرط تحدید مسئولیت بیمه‌گر، امری معمول در قراردادهای بیمه مسئولیت مدنی به‌شمار می‌آید. به‌علاوه حکم قانون نیز می‌تواند مسئولیت منتقل‌الیه را تغییر دهد. مصداق شایع آن در قانون جدید بیمه اجباری وسایل نقلیه قابل مشاهده است که طبق آن مسئولیت بیمه‌گر (منتقل‌الیه) در مقایسه با بیمه‌گذار (ناقل) افزایش یافته است.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mohammadjaber Ghanbari <http://orcid.org/0000-0002-1421-1226>
Jalal Soltan Ahmadi <http://orcid.org/0000-0001-7543-9497>
Ebrahim Taghizaadeh <http://orcid.org/0000-0003-3273-7325>

منابع

- امامی، حسن، حقوق مدنی، جلد نخست، چاپ نوزدهم (تهران: انتشارات اسلامیه، ۱۳۷۷).
- ایزائلو، محسن؛ عباسی حصوری، مهدی؛ شعبانی کندسری، هادی، «انتقال قراردادی عقد در فقه امامیه»، آموزه‌های فقه مدنی، شماره ۵ (۱۳۹۱).
- بابایی، ایرج، حقوق بیمه، چاپ چهاردهم (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۶).
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، دوره حقوق مدنی (عقد ضمان)، (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۳).
- جلالی، حسین؛ عراقی، عزت‌الله؛ پیرهادی، محمدرضا؛ عباسلو، بختیار، «انتقال تعهد در ایران، انگلیس و اسناد بین‌المللی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی بین‌المللی، شماره ۳۷ (۱۳۹۶).
- ره‌پیک، حسن، حقوق مدنی (حقوق قراردادها)، چاپ نخست (تهران: انتشارات خرسندی، ۱۳۸۵).
- ژوردن، پاتریس، اصول مسئولیت مدنی، ترجمه مجید ادیب، چاپ نخست (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۲).

رابطه ناقل با منتقل‌الیه در قرارداد انتقال تعهد و بیمه مسئولیت ... | قنبری و همکاران | ۱۹۳

ساعی، محمدهادی، «وضعیت تضمینات پس از انتقال طلب یا انتقال دین»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره ۲ (۱۳۸۶).

سکوتی نسیمی، رضا؛ غریبه، علی؛ جاوید، علی، «تأثیر انتقال تعهد اصلی بر عقود تبعی آن در حقوق ایران و فرانسه»، پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، شماره ۴ (۱۳۹۹).

سیداحمدی سجادی، سیدعلی؛ دهقانی دهج، ایمان، «عقد ضمان؛ زوال یا بقای تضمینات تعهد (با نگاهی به حقوق فرانسه)»، دوفصلنامه حقوق خصوصی، شماره ۱ (۱۳۹۷).

شعاریان، ابراهیم؛ ترابی، ابراهیم، اصول حقوق قراردادهای اروپا و حقوق ایران (مطالعه تطبیقی)، چاپ نخست (تبریز: انتشارات فروزش، ۱۳۸۹).

شهیدی، مهدی، آثار قراردادهای و تعهدات، چاپ سوم (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۶).

شهیدی، مهدی، حقوق مدنی ۳ (تعهدات)، چاپ سیزدهم (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۸).

شهیدی، مهدی، سقوط تعهدات، چاپ نهم (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۷).

شیروی، عبدالحسین، حقوق قراردادهای (انعقاد، آثار و انحلال)، چاپ سوم (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۸).

صفایی، حسین، دوره مقدماتی حقوق مدنی (قواعد عمومی قراردادهای)، جلد دوم، چاپ چهارم (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۵).

صفایی، حسین؛ رحیمی، حبیب‌الله، مسئولیت مدنی (الزامات خارج از قرارداد)، چاپ نهم (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۵).

عراقی، عزت‌الله؛ جلالی، حسین؛ پیرهادی، محمدرضا، «بررسی نهاد انتقال حقوق دینی در ایران، انگلیس و اسناد بین‌المللی»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۴ (۱۳۹۷).

قاسم‌زاده، مرتضی، اصول قراردادهای و تعهدات (نظری و کاربردی)، چاپ سوم (تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۸۵).

کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی (درسهای از عقود معین)، جلد دوم، چاپ ششم (تهران: انتشارات کتابخانه گنج دانش، ۱۳۸۳).

کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، چاپ بیست و هشتم (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۰).

کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادهای، جلد نخست، چاپ هشتم (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸).

کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادهای، جلد پنجم، چاپ پنجم (تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷).

کاظمی، محمود؛ زارعی، علی، «مطالعه تطبیقی تبدیل تعهد در حقوق ایران و غرب (روم و فرانسه)»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۲ (۱۳۹۵).

تارنما

اصول حقوق قراردادهای اروپایی، (۲۰۰۲)، در:

<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>

سامانه ملی آرای قضایی، (۱۴۰۰)، در:

<https://www.ara.jri.ac.ir>

سامانه روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، (۱۴۰۰)، در:

<https://www.rrk.ir>

سامانه نشست های قضایی، (۱۴۰۰)، در:

<https://www.neshast.org>

References

- Araghi, Ezatollah, Jalali, Hossein, pirhadi, Mohammad Reza, "Examining the Transfer of Intangible Rights in Iran, England and International Documents", *Journal of Private Law Studies*, University of Tehran, No. 4, 2018. (in Persian)
- Babaei, Iran, *Insurance Law*, (Tehran: Samt Publications, 14th Edition, 2017). (in Persian)
- Beatson, J; Burrows, A; Cartwright, J, *Anson's Law of Contract*, (New York: Oxford University Press, 2010).
- Brian H, Bix, *Contract Law (Rules, Theory and Context)*, (New York: Cambridge University Press, 2012).
- Burrows, Andrew, *a Restatement of the English Law of Contract*, (New York: Oxford University Press, 2016).
- Imami, Hasan, *Civil Law*, (Tehran: Islamic Publications, Vol. 1, 19th Edition, 1998). (in Persian)
- Izanloo, Mohsen, Abbasi Hasouri, Mahdi, shabani Kandsari, Hadi, "Contractual Transfer of Contract in Imamieh Jurisprudence", *Teachings of Civil Jurisprudence*, Razavi University of Islamic Sciences, No. 5, 2012. (in Persian)
- Jafari Langroudi, Mohammad Jafar, *Civil Law Course (Contract of Guarantee)*, (Tehran: Enteshar Publications CO.: 1974). (in Persian)
- Jalali, Hossein, Araghi, Ezatollah, pirhadi, Mohammad Reza, Abbasloo, Bakhtiar, "Transfer of Debt in Iran, England and International

- Documents”, Journal of International Legal Research, No. 37, 2017. (in Persian)
- Jordan, Patrice, Principles of Civil Liability, Translated by Majid Adib, (Tehran: Mizan Publications, First Edition, 2003. (in Persian)
- Katouzian, Nasser, Civil Law Introductory Course (Lessons from Certain Contracts), (Tehran: Ganj-e-Danesh, Library Publications, Vol. 2, 6th Edition, 2004). (in Persian)
- Katouzian, Nasser, Civil Code in the Current Legal System, (Tehran: Majd Publications, 28th Edition, 2011). (in Persian)
- Katouzian, Nasser, General Rules of Contracts, (Tehran: Enteshar Publications CO., Vol. 1, 8th Edition, 2009). (in Persian)
- Katouzian, Nasser, General Rules of Contracts, (Tehran: Enteshar Publications CO., Vol. 5, 5th Edition, 2008). (in Persian)
- Kazemi, Mahmoud, Zarei, Ali, “Notation in Iranian Law a Comparative Study of Roman and French”, Journal of Private Law Studies, University of Tehran, No. 2, 2016. (in Persian)
- Lando, Ole; Clive, Eric; Prum, Andre; Zimmerann, Reinhard, *The Principles of European Contract Law*, (London: Boston, Commission on European Contract Law, Kluwer Law International, The Hague, Part 3, 2003).
- Qasemzadeh, Mortaza, Principles of Contracts and Obligations (Teoretical and Practical), (Tehran: Dadgostar Publications, third Edition, 2006). (in Persian)
- Rahpeik, Hassan, Civil Law (Law of Contracts), (Tehran: Khorsandi Publications, First Edition, 2006). (in Persian)
- Robertson, Andrew; Paterson, Jeannie, *Principles of Contract Law*, (Sydney: Lawbook Co, 2020).
- Saaei, Mohammad Hadi, “The State of Guarantees after the Transfer of Claim or Transfer of Debt”, The Journal of Islamic Law Research, Imam Sadiq University, No. 2, 2007. (in Persian)
- Safai, Hossein, Civil Law Introductory Course (General Rules of Contracts), (Tehran: Mizan Publications, Vol. 2, 4th Edition, 2006). (in Persian)
- Safai, Hossein, Rahimi, Habibollah, Civil Liability (Non-Contractual Obligations), (Tehran: Samt, Publications, 9th Edition, 2016). (in Persian)
- Seddon, Nicholas; Bigwood, R. A, *Cheshire & Fifoot Law of Contract*, (Australia: LexisNexis Butterworths, 2017).
- Seyed Ahmadi Sajjadi, Seyed Ali, Dehghani Dehaj, Iman, “Contract of Guarantee, Removal or Survival of Collaterals (With Regard to French Law)”, journal of Private Law, University of Tehran, No. 1, 2018. (in Persian)

- Sokouti Nasimi, Reza, Gharibe, Ali, Javid, Ali, "The Impact of the Cession of Original Obligation on Accessory Contracts in Iranian Law and French Law", *Comparative Research of Islamic and Western law*, No. 4, 2020. (in Persian)
- Shahidi, Mahdi, *Civil Law – 3 (Obligations)*, (Tehran: Majd Publications, 13th Edition, 2009). (in Persian)
- Shahidi, Mahdi, *Effects of Contracts and Obligation*, (Tehran, Majd Publications, Third Edition, 2007). (in Persian)
- Shahidi, Mahdi, *Termination of Obligations*, (Tehran, Majd Publications, 9th Edition, 2008). (in Persian)
- Shiravi, Abdolhossein, *Contract Law (Conclusion, Effects and Termination)*, (Tehran, Samt Publications, Third Edition, 2019). (in Persian)
- Shoarian, Ebrahim, Torabi, Ebrahim, *Principles of European Contract Law & Iranian Law (A Comparative Study)*, (Tabriz: Forouzes Publications, First Edition, 2010). (in Persian)

Website

- National Website of Judicial Decisions, 2020: <https://www.ara.jri.ac.ir>. (in Persian)
- Principles of European Contract Law, 2002: <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002>.
- The Website of the Official Newspaper of Islamic Republic of Iran, 2020: <https://www.rnk.ir>. (in Persian)
- Website of Judicial Sessions, 2020: <https://www.neshast.org>. (in Persian)

استناد به این مقاله: قنبری، محمدجابر، سلطان احمدی، جلال، تقی زاده، ابراهیم. (۱۴۰۱). رابطه ناقل با منتقل الیه در قرارداد انتقال تعهد و بیمه مسئولیت با نگاهی به اصول حقوق قراردادهای اروپا. پژوهش حقوق خصوصی، ۱۰(۳۸)، ۱۶۱-۱۹۶. doi: 10.22054/jplr.2022.60968.2570

Private Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.